

Є. Л. Стрельцов

*доктор юридичних наук, доктор теології, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
проректор з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*

УДК 343.01

СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ

Досліджено основні тенденції розвитку кримінально-правової науки, визначено її завдання та функції, доведено вплив на розвиток кримінально-правової науки змісту і динаміки злочинності, загальної характеристики законодавства, обов'язків України як суб'єкта міжнародних відносин.

Ключові слова: завдання, функції, кримінально-правова наука, мета кримінального права.

В останні часи зміни, які вносяться у кримінальне законодавство, мають достатньо об'ємний характер. Це, наприклад, Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні порушення", положення якого не тільки внесли відповідні зміни не тільки в Розділ XVII Особливої частини "Злочини у сфері службової діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг", а й внесли важливі суттєві зміни в Загальну частину, у ст. 18 "Суб'єкт злочину".

Положеннями Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності" було внесено суттєві зміни в Розд. VII "Злочини у сфері господарської діяльності" [1]. На нашу думку, це не потрібно розглядати, як «просту» декриміналізацію відповідних діянь, а враховуючи їх обсяг, — як певні зміни у державній оцінці суспільно небезпечних діянь у цієї сфері.

Зараз ми обговорюємо проект нового Кримінально-процесуального кодексу України, де окремо виділяється категорія кримінального проступку, що теж є новелою для вітчизняного кримінального законодавства.

У всякому разі все це дає змогу вважати такі зміни не тільки системними, а й такими, що достатньо враховують сутність, можливості і соціальні завдання сучасного кримінального права, що дає змогу більш детально проаналізувати всі такі процеси в цієї галузі, їх складові і т. ін. [2, с. 103–104]. Їх, як відомо, багато, але, на нашу думку, потрібно звернути спеціальну увагу на науковий супровід таких процесів. Безумовно, усі етапи правотворчості повинно супроводжувати наукове забезпечення, але у зв'язку з тим, що все ж таке супроводження не виділяється як обов'язкове, то їх оцінка, особливо суб'єктами законодавчої ініціативи, є дуже "кволю".

У той же час, на нашу думку, наукове забезпечення повинно завжди супроводжувати такі процеси, починаючи з розробки відповідного проекту, а можливо, ще раніше, коли тільки "підказується" відповідна законодавча концепція і закінчуючи науковою експертизою вже розроблених законодавчих проектів.

Така робота, якщо оцінювати її з іншого боку, відбувається певною мірою, але, на нашу думку, у відповідних наукових дослідження сьогодні не так часто

звертається увага саме на аспекти, які є догмою кримінального права, його доктриною і т. ін. Увага все частіше звертається на більш конкретні питання кримінального права, які достатньо тісно пов'язані з проблемами практичного правозастосування, і, мабуть, тому, вважаються більш кон'юнктурними.

У зв'язку з цим потрібно, з нашої точки зору, в певній мірі відродити традиційні загальнометодологічні дослідження проблем сучасного кримінального законодавства, уточнення понятійно-категоріального апарату в цьому законодавстві і т. ін., звертати увагу на наукові дослідження, які все ж мають необхідні догматичні аспекти.

Можливо запропонувати напрямки, які сьогодні, потребують підвищеної уваги. Це, наприклад, дослідження загальних функцій, мети та завдань кримінального права в період сучасних реформ. Якщо деталізувати ці напрямки, то можна, наприклад, виділити напрямки, які потребують своєї деталізації при дослідженні функцій кримінального права: їх зміст, співвідношення їх між собою, їх зв'язок із завданнями кримінального права і т. ін.

Для виявлення завдань кримінального права потрібно, в першу чергу, співставити завдання кримінального законодавства, які вказані в ч. 1 ст. 1 КК України [3] та завдання сучасного кримінального права. Встановити понятійні категорії, які при цьому використовуються, їх необхідну обґрунтованість та науковість.

При встановленні мети кримінального права потрібно встановити значення цього поняття щодо кримінального законодавства; виявити постійні завдання та цілі, які мають відносно тимчасовий характер тощо [4, с. 103].

При належній організації усе це повинно дати, на нашу думку, певні науково-дослідні результати, які наприклад, можуть мати такий зміст. Наприклад, це розробка загальнометодологічних принципів дослідження функцій кримінального права, які, на нашу думку, повинні обов'язково поєднуватися з дослідженнями філософських, соціологічних, політичних та інших наук та не входили з ними у протиріччя.

Це також дасть можливість формування науково-обґрунтованих критеріїв оцінки завдань, які ставляться перед кримінальним правом. Які з них мають стратегічний, які тактичний, які продовжувачий, які тимчасовий характер і т. ін. При цьому потрібно сказати про необхідність розробки такого критерію, який повинен оцінювати не тільки якість кримінального законодавства в момент прийняття, а й з урахуванням досягненням або часткового досягнення, або недосагненням взагалі цим законом поставлених завдань.

Виділяючи це як загальні завдання, розраховані на перспективу, вже можемо запропонувати певні доробки, проте більш методологічного характеру.

Наприклад, функції кримінального права повинні досліджуватися як відносно стійкі, специфічні риси цієї галузі права, як правового регулятора (охоронця) суспільних відносин, з урахуванням особливостей її предмета та методу.

Завдання кримінального права — це державні імперативи, які формують соціальні завдання, сформульовані у відповідних кримінально-правових нормах. Взагалі, у завданні кримінального права складний зміст, в зв'язку з тим, що такі завдання мають різноплановий характер, що теж потрібно враховувати.

Завдання кримінального права потрібно оцінювати з урахуванням того, що в загальному сенсі це певна основа для відповідної соціальної діяльності. Варто сказати, що в таких завданнях кримінального права є певна субординація. Завжди, наприклад, можна виділити основну мету і підпорядковані завдання, які повинні не тільки встановлюватися, а й бути присутніми у відповідних кримінально-правових актах. При цьому основна мета кримінального права повинна на кожному етапі державного будівництва тісно "погоджуватися" з конкретно-історичними факторами саме цього етапу розвитку, "бачення" перспективи розвитку, соціальними, політичними, економічними, загальноправовими завданнями розвитку держави.

Головна мета кримінального права на сучасному етапі полягає в необхідності кримінально-правового забезпечення конституційно закріпленого в ч. 1 Конституції України визначення, що “Україна є суверена і незалежна, демократична, соціальна, правова держава”, що потрібно робити з врахуванням предмету кримінального права. При цьому потрібно враховувати не тільки загальні соціальні показники, а й оцінювати більш “вузькі” показники, наприклад: зміст і динаміка злочинності, загальна характеристика законодавства, обов’язки України як суб’єкта міжнародних відносин.

Науковий супровід таких процесів може більш рельєфно вказати на необхідність використання у такій роботі можливості або ресурсів, які не завжди отримують необхідний аналіз у правотворчій діяльності.

Взагалі, науковці розуміють, що кримінальне право повинно поєднувати в собі декілька обов’язкових складових, без врахування яких неможливо навіть планувати якість у кримінально-правових приписах. Це розуміння того, що ця галузь права повинна створюватися, як і інші галузі права, з урахуванням збалансованості інтересів суспільства; спиратися на основні соціальні процеси, які здійснюються; враховувати широкий соціальний дискурс. При цьому завжди повинно враховуватися, що кримінальне право — це (лат. — *останній засіб*) можливість впливу держави на соціально негативні процеси, які повинні відображатися у послідовності відповідних дій держави, спрямованих на подолання певних проблем у суспільстві.

Тому науковий супровід усіх правотворчих процесів повинен завжди мати на увазі, що кримінальне право зобов’язане завжди бути достатнім та необхідним для конкретної держави у відповідний етап її соціального розвитку. Усі інші варіанти “створення” такого законодавства будуть мати проблеми в його законодавчому закріпленні та внутрішньому змісті.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 р. [Текст] // ОВУ. — 2011. — № 98. — Ст. 3570.
2. Стрельцов, Є. Деякі роздуми про правову сутність та соціальні завдання кримінального права [Текст] / Є. Стрельцов // Право України. — 2010. — № 9. — С. 102–109.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Текст] // ОВУ. — 2001. — № 21. — Ст. 920.
4. Стрельцов, Є. Проблеми встановлення соціально-правової шкоди від злочину [Текст] / Є. Стрельцов // Право України. — 2011. — № 9. — С. 99–106.

Надійшла до редакції 25.04.2012

Стрельцов Е. Л. Современные задачи уголовно-правовой науки

Исследованы основные тенденции развития уголовно-правовой науки, определены ее задачи и функции, доказано влияние на развитие уголовно-правовой науки содержания и динамики преступности, общей характеристики законодательства, обязательств Украины как субъекта международных отношений.

Ключевые слова: задачи, функции, уголовно-правовая наука, цель уголовного права.

Streltsov, Ye. L. Current Tasks of Criminal Science

The article examines the main trends of criminal science, defined its tasks and functions, proven impact on the development of criminal science content and dynamics of crime, the general characteristics of the law, obligations of Ukraine as a subject of international relations.

Key words: tasks, functions, criminal legal science, the purpose of criminal law.